

BEDRÎ MEHMED EFENDİ

(ö. 1065/1655)

**Müderris, şair
ve dinî eserler bestekârı.**

Gaziantep'te doğdu. Küçük yaşta İstanbul'a geldi ve saraya alındı. Harem-i hümayunda "gılmânân-ı hâssa" arasına girdi. İlmî konulara olan ilgisi ve kabiliyeti sebebiyle kısa zamanda dikkati çekerek Enderun'daki derslere devam etmeye başladı. Tahsilini müderris (sonra şeyhülislâm) Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi'nin derslerine devam ederek sürdürdü ve ondan icâzetnâme aldı. Muharrem 1058'de (Şubat 1648) Esadzâde Seyyid Mehmed Efendi'nin yerine Karaçelebizâde Medresesi'ne müderris oldu. Aynı yıl IV. Mehmed'in tahta çıkışının ardından Rumeli kazaskerliğine tayin edilen Abdülaziz Efendi'nin tezkirecisi oldu. Daha sonra 1650'de Hâfız Paşa ve iki yıl sonra da Kılıç Ali Paşa medreselerinde müderrislik yaptı. Bu görevinde iken Rebîülevvel 1065'te (Ocak 1655) vefat etti.

Devrinin önemli ilim adamları arasında yer alan Mehmed Efendi şiir ve müzik ile meşgul olmuş, bu sahada verdiği eserlerle de tanınmıştır. Bedrî mahlası ile kaleme aldığı manzumelerine bazı tezkire ve mecmualarda rastlanmaktadır. Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*'sında onun mürettep bir divanından bahsediyorsa da eserin nüshası bugüne kadar tesbit edilememiştir. Dinî müzik sahasında ise bestelediği *tesbih**lerle tanınmakla beraber bunlardan hiçbirisi zamanımıza ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA:

Mecmûa, Süleymaniye Ktp., Lala İsmail Paşa, nr. 593, vr. 8^a; Safâî, *Tezkire*, İÜ Ktp., TY, nr. 1353, vr. 13^b-14^a; Belîğ, *Nuhbetü'l-âsar*, İÜ Ktp., TY, nr. 1182, vr. 7^a; Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, İÜ Ktp., TY, nr. 81, s. 268; Güftî, *Teşrifâtü's-suarâ*, Millet Ktp., Ali Emîrî-Manzum, nr. 1324, vr. 19^a-21^b; Ergun, *Türk Şairleri*, II, 760; a.mlf., *Antoloji*, I, 33, 71; "Bedrî (Aynı tablı)", *TDEA*, I, 373.

NURİ ÖZCAN

BEDRİYYE

(bk. ÂDİLİYYE).

BEDRİYYE

(بدرية)

Bedreddin Simâvî'ye

(ö. 823/1420)

nisbet edilen bir tarikat

(bk. BEDREDDİN SİMÂVÎ).

BEDRÜ'l-MEV'İD

(بدر الموعد)

**Hız. Peygamber'in müşriklerle
Bedir'de savaşmak için çıktığı sefer
(4/626).**

Uhud Gazvesi sonunda Ebû Süfyan savaş meydanından ayrılmadan önce müşümanlarla bir yıl sonra Bedir'de tekrar karşılaşmak istediklerini tehditkâr bir ifade ile söylemiş, Hız. Peygamber de bu teklifi kabul ettiğini Ömer'in gür sesiyle Ebû Süfyan'a duyurmuştu. Hicretin 4. yılında bu savaşa hazırlanma vakti geldiği halde Ebû Süfyan, şiddetli kuraklık sebebiyle yiyecek kıtlığını bahane ederek savaşa gitmek istemedi ve o sırada Mekke'ye gelmiş olan Nuaym b. Mes'ûd el-Eşca'î'ye müşümanları Bedir'e gitmekten vazgeçirmesi halinde yirmi deve vereceğini vaad etti. Bunun üzerine derhal Medine'ye dönen Nuaym müşümanları bu seferden vazgeçirmek için Kureyşliler'in yoğun savaş hazırlıkları içinde olduklarını mübalağalı bir şekilde anlatmaya başladı. Münafıklar tarafından da desteklenen Nuaym b. Mes'ûd'un propagandası önceleri etkili oldu. Ebû Bekir ile Ömer Hız. Peygamber'le konuşarak Bedir'e gidilmesi gerektiğini ifade ettiler. Hız. Peygamber'in ashabı toplayıp hiç kimse katılmasa bile tek başına Bedir'e gideceğini söylemesi üzerine sahâbiler derhal savaş hazırlığına başladılar. Medine'de Abdullah b. Revâha'yı (veya Abdullah b. Abdullah b. Übey) vekil bırakan Hız. Peygamber sancağı Ali'ye verdi; on süvari ve 1500 piyade ile 1 Zilkade'de (4 Nisan 626) Bedir'e vardı. Söz verip de gitmemeyi gururlarına yediremeyen Kureyşliler de Ebû Süfyan kumandasında elli süvari ve 2000 piyade ile Mekke'den ayrıldılar. Ancak Ebû Süfyan yolda Nuaym b. Mes'ûd'un başarılı olamadığını ve müşümanların Bedir'e ulaştıklarını öğrenince yiyeceklerinin azlığını bahane ederek Uşfan'dan geri döndü. Bunun üzerine Mekke'de kalmış olan Kureyşliler onlarla alay ederek yiyecek endişesiyle geri döndükleri için kendilerine "ceşû's-sevîk" (kavut ordusu) adını taktılar. Kureyş ordusunun Bedir'e gelmemesi üzerine Hız. Peygamber, yanlarında getirdikleri ticaret mallarını satmaları için müşümanlara izin verdi ve on altı gün sonra Medine'ye döndü.

BİBLİYOGRAFYA:

Vakıdî, *Meğâzî*, I, 384-391; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 209-213; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 59-60; Taberî, *Tarih* (Ebû'l-Fazl), II, 559-561.

MUSTAFA FAYDA

el-BEDRÜ't-TÂLİ'

(البدر الطالع)

Şevkânî'nin

(ö. 1250/1834)

VIII. (XIV.) yüzyıldan**kendi zamanına kadar gelip geçen ve
hemen hepsi müctehid olan
âlimlere dair biyografik eseri.**

Tam adı *el-Bedrû't-tâli' bi-meğâsinî men ba'de'l-karnî's-sâbi'* olan eserde müellif, VI. (XII.) veya VII. (XIII.) yüzyıldan sonra müctehid çıkmayacağına dair yaygınlaşan bir kanaatin yanlışlığını ortaya koymak maksadıyla, VIII. (XIV.) yüzyılın başından itibaren yaşadığı döneme kadar gelmiş geçmiş müctehid âlimleri ele alarak yenilerin eskilerden geri kalmadığını ispatlamaya çalışmıştır. Şevkânî, kitabının önsözünde kaydettiğine göre, müctehid seviyesinde olmamakla birlikte kendi çağdaşlarından olup ders aldığı, ders verdiği ve arkadaşlık ettiği bazı kimselerle diğer bazı şahısları da zaman zaman eserinde zikretmiştir. Kitapta âlimlerden başka bazı emîrler, halifeler, sultanlar, şairler, reisler ve âbidlere de yer verilmektedir. Biyografi sahibinin isim, lakap, nisbe, doğum ve ölüm tarihleri ile ilim ve meslek hayatı hakkında bilgi verilmekte, varsa şiirlerinden ve eserlerinden örnekler zikredilmektedir.

598 biyografi ihtiva eden eser, şahısların isimlerinden hareketle alfabetik olarak düzenlenmiş olup müellifin belirttiğine göre dört ay gibi kısa bir süre içinde yazılmış ve 2 Zilhicce 1213'te (7 Mayıs 1799) tamamlanmıştır. Eserde bu tarihten sonra vefat etmiş bazı kimselere de rastlanmakta, müellif hattı orijinal nüshadaki not ve eklerden bunların bizzat Şevkânî tarafından ilâve edildiği anlaşılmaktadır.

el-Bedrû't-tâli''in, kapsadığı dönem ve belli bir mezhebe münhasır olmaması bakımından, İbn Hallikân'ın VII. (XIII.) yüzyılın ortalarına kadar gelen biyografik eseri *Vefeyâtü'l-a'yân*'ın devamı mahiyetinde bir kitap olduğu söylenebilir.

Muhammed b. Muhammed b. Yahyâ Zebâre el-Yemenî esere *el-Mülhaka-tü't-tâbi' li'l-Bedrî't-tâli'* adıyla Zilhicce 1348'de (Mayıs 1930) tamamlanan bir zeyil yazmış, bu zeyilde meşhur Yemen âlimleriyle Şevkânî'nin zikretmediği kişilerden meydana gelen 441 biyografiye yer vermiştir.

el-Bedrû't-tâli^c, müellif hattı nüsha-sından Muhammed b. Muhammed el-Ânî'sinin istinsah ettiği nüsha esas alınarak Zebâre'nin zeyliyle birlikte iki cilt halinde basılmış (Kahire 1348), daha sonra da bundan muhtelif ofset baskılar yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Şevkânî, *el-Bedrû't-tâli*^c, Kahire 1348, I-II; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 819; Ma'a'l-mek-tebe, s. 99; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Merâci'u târîhi'l-Yemen*, Dimaşk 1972, s. 52; a.mlf., *Meşâdirü'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen*, Beyrut 1408/1988, s. 508; Eymen Fuâd Seyyid, *Meşâdiru târîhi'l-Yemen fi'l-âsri'l-İslâmî*, Ka-hire 1974, s. 295.

CENGİZ KALLEK

BEDÛH

(بدوح)

Eskiden kullanılan bir tılsım.

Türkçe'de *bedûh* şeklinde kullanılan kelimenin Arapça ve Farsça telaffuzu *budûh* olup kök ve anlamı üzerinde birtakım ihtilâflar vardır. Bazı Türkçe ve Farsça lugatlarda hiçbir mesnedi olmaksızın kelimenin aslının Arapça, diğer bazılarında ise İbrânice olduğu ileri sürülmektedir. Bu terimi almayan eski Arapça lugatların aksine sonrakilerde "bdh" kökünden gelip "hanımların nazik bir şekilde yürüyüşü" anlamını taşıyan *budûh* masdarı bulunmaktaysa da (meselâ bk. *Tâcü'l-ârus*, "bdh" md.) Türkçe ve Farsça lugatlarda ileri sürülen "esmâ-i hüsnâdan vedûd vezninde veya anlamında bir isim", "mektup ve havaleleri yerine ulaştırmakla görevli bir melek veya ilâh adı", "Hintli ve Çinliler'in tanrısı Budâ'nın (Buddha) adından bozma bir terim" mânalarını taşıyan herhangi bir kelimeye rastlanmamaktadır. Arap edebiyatçısı Mîhâil es-Sabbâğ'ın ileri sürdüğü, her türlü yazışma ve nakliyatı güven içinde gerçekleşen dindar ve güvenilir bir Hicazlı tâcirin ismi olduğu yolundaki iddianın da hiçbir dayanağı yoktur (bk. de Sacy, III, 349). Bazı eserlerde görülen *bedûhun* esmâ-i hüsnâdan bir isim olduğu iddiası bu tılsıma ehemmiyet ve kutsiyet kazandırma gayretiyle izah edilebilir. Zira bu isim Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de geçmediği gibi Allah'ın isimlerinin zikredildiği hiçbir hadiste de yer almamaktadır. Her kültürde gizli ilimlerle ilgilenen kişilerin büyü, tılsım ve muska yapımında kullanmak üzere anlamı belirsiz birtakım garip kelimeler seçtikleri ve muhtemelen yaptıklarına

kutsiyet atfetmek veya muhataplarına itimat telkin etmek için bunların tanrısı ismi olduğunu ileri sürdükleri görülmektedir. Meselâ hristiyanların *bedûhun* tam karşılığı olarak kullandığı *abracadabra* ve *abraxas* (abrasax) kelimeleri bunlardır (bk. TA, I, 85, 86).

Aslında hiçbir anlamı bulunmayan *bedûh* (بدوح) kelimesi, şekil 1'deki üçlü *vefk*^{*}in (el-vefku'l-harfî) dört köşesindeki harflerin soldan sağa dizilmesinden oluşmaktadır. Bu vefkin aslı ise şekil 2'deki sayılarla ilgili *vefk* (el-vefku'l-adedî) olup her rakamı şekil 1'deki harflerin ebced hesabındaki karşılıklarını vermektedir. Gazzâlî'den sonraki İslâmî literatüre hâkim olan inanışa göre bu vefk ile Hz. Âdem arasında bir münasebet bulunmakta, ayrıca bu vefkin Hz. Süleyman'ın (m.ö. X. yüzyıl) mührü olduğu ileri sürülmektedir. Buna delil olarak da Âdem (آدم) ismindeki harflerle bu vefkte yer alan bütün rakamların ebced değerlerinin toplamının birbirine eşit olduğu (45 = 45) ve aynı eşitliğin Hz. Âdem'den yaratıldığı için onun bir parçası sayılan Havvâ'nın (حوا) adıyla bu vefkin cüzle-rini teşkil eden her bir sıra, sütun veya köşegenler üzerindeki sayılar için de geçerli olduğu (15 = 15) ileri sürülmektedir. Ancak bu vefkin Hz. Süleyman'ın mührü olduğuna dair herhangi bir delil gösterilememektedir. Aksine mühr-i Süleyman, yahudi tılsım ve muskalarında rastlandığı ve İslâmî sanatlarda da benimsendiği üzere iç içe geçmiş iki eşkenar üçgenden oluşan altı köşeli bir yıldız iken elden ele dolaşarak Tyanalı Apollonios gibi bazı Yunan filozoflarına ve nihayet Belhli bir ihtiyardan Gazzâlî'ye geçtiği ileri sürülen mührün üçgen (bk. şekil 3), daha sonra "vefku'l-Gazzâlî", "müselle-sü'l-Gazzâlî", "hâtemü'l-Gazzâlî", "ced-velü'l-Gazzâlî" gibi isimlerle şöhret bulan vefkin ise kare şeklinde olduğu bilinmektedir.

Bu vefk İslâmî literatürde ilk defa, gizli ilimlerle ilgili Yunan kaynaklarından faydalanarak çeşitli eserler veren Câbir b. Hayyân (ö. 200/815) tarafından *Kitâb-ül-Mevâzîn*'de kullanılmış ve Tyanalı Apollonios'a atfedilerek bunun doğumu kolaylaştırıcı bir tılsım olduğu ileri sürülmüştür. Bununla birlikte Çin edebiyatında lō-şü adıyla anılan ve ilk defa İmparator Yü (m.ö. XXII. yüzyıl) tarafından Huang-Ho nehrinden çıkan bir kaplumbağanın sırtında görüldüğü rivayet edilen bu vefkin çeşitli kültürlerde çok eski devirlerden beri bilindiği anlaşılmak-

tadır. Ancak müslümanlar arasında gerek yazılı gerekse sözlü tatbikatta mak-sada uygun bazı âyetlerin veya duaların ilâvesiyle bu tılsıma İslâmî bir renk vermeye çaba harcanmıştır. Buna göre Gazzâlî'ye aidiyetinde şüphe bulunan *Vefku Zühâl* isimli eserin şerhlerinde yer alan, Gazzâlî'nin Hz. Süleyman'ın kayıp mührünü (!) Meryem ve Şûrâ sûreleri-nin başındaki (كهيعص) ve (حم عسق) harflerinden ilham alarak bulup çıkardığı veya Belhli bir ihtiyardan elde ettiği iddiasının bu vefke daha büyük bir önem ve meşrûluk kazandırma amacına yönelik olduğu söylenebilir. Macdonald'ın, konuyla ilgili en eski Arap kaynaklarından Bûnî'nin (ö. 622/1225) *Şemsü'l-ma'â-rifi'l-kubrâ*'sında önemli bir yer tutmayan bu tılsımın Gazzâlî tarafından *el-Münkız mine'd-dalâl*'de "güç mesele-lerin halinde emin bir metot" olarak gösterilmesinden sonra yaygın bir şekilde kullanılmaya başladığını ileri sürmesi şaşırtıcıdır. Çünkü Gazzâlî Bûnî'den önce yaşadığı gibi söz konusu eserinde de bu tılsımı övücü herhangi bir ifade kullanmamış, aksine aklın kavrayamadığı bazı garip şeylerle ilgili örnekleri verirken önceki kaynaklarda doğumu kolaylaştırmada etkili bir metot olarak gösterildiğini söylediği bu vefkten de sadece birkaç satırla bahsetmiştir (bk. *el-Münkız mine'd-dalâl*, s. 85). Bûnî'nin Gazzâlî'yi zikretmeksizin bundan "vefku Azrâil" adıyla bahsetmesi ise (*Şemsü'l-ma'â-rifi'l-kubrâ*, I, 35) vefkin Gazzâlî'ye atfen şöhret bulmasının daha sonraki dönemlerde gerçekleştiğini göstermektedir. İlgili literatürde *bedûh* ile Zühâl (Satürn) gezegeni arasında da iki açıdan ilişki kurulmaktadır. Birincisi, Zühâl (زحل) kelimesinin ebced değeri ile bu vefkteki bütün rakamların toplamı birbirine eşittir (45 = 45). İkincisi, eski astrolojiye göre Zühâl soğuk, kuru ve hızlı bir gezegendir; buna göre Câlînûs'un her türlü hastalığın zıt özelliklere sahip maddelerle tedavi edilebileceği teorisine uygun olarak enflamatik (sulu, iltihaplı, ateşli) hastalıkların tedavisi, mahkûm ve esirlerin kolay kaçabilmesi, doğumun çabuklaştırılması gibi maksatlar için bu vefk kullanılmalıdır.

Bedûhun köşelerindeki dört rakam (٨٦٤٢) veya harfe (ب د و ح) "müzewvecât" (çiftler), diğer beşine ise (٩٢٥٧١ = ٩٢٥٧١) "müfredât" (tekler) denilmektedir. Eğer yapılacak tılsım hayra yönelikse müzewvecât, şerre yönelikse müfredât, eğer hem hayrın hem şerrin te-